

Bog anmeldelser.

N. P. JENSEN. **Dansk Landbrug ved Overgangen til det 20de Aarhundrede.** København 1902. Det nordiske Forlag. (176 Sider Tekst + 180 Sider Tabeller).

Dette stort anlagte Værk er Frugten af et meget omfattende, meget langvarigt og meget bekosteligt Arbejde. Først og fremmest har Forfatteren for 8 Omraader, hvert paa c. 8 □ Mil, ladet foretage en indgaaende Bearbejdelse af det af Statens Statistiske Bureau indsamlede Materiale angaaende Arealanvendelsen og Kvægholdet, navnlig saaledes at Forskellen mellem de smaa og de store Bedrifter kan komme frem. Det er ikke mindre end 4 Millioner Enkelt-Oplysninger, der her er bleven sammenarbejdet. De 8 Omraader fordeler sig ret jævnt over hele Landet, dog maaske nok saaledes, at de magre Egne er lidt for stærkt repræsenteret. Dernæst har Hr. Jensen ved mundtlige og skriftlige Forespørgsler til landbrugskyndige Mænd indsamlet et stort Antal værdifulde Oplysninger; han har f. Eks. for at faa Kreaturpriserne fastslaaet haft 30 Rigsdagsmænd samlet til en Konference. Endelig viser Litteratur-Henvisningerne, at han med stor Flid har benyttet Landbrugets Fagblade og Fagskrifter, Aarsberetninger fra talrige til Landbruget knyttede Institutioner, den officielle Statistik og meget andet — kun ikke udenlandske Værker.

Resultatet er da ogsaa blevet en indholdsrig og lærerig Bog. Efter nogle indledende Kapitler tages der

Bog anmeldelser.

N. P. JENSEN. **Dansk Landbrug ved Overgangen til det 20de Aarhundrede.** København 1902. Det nordiske Forlag. (176 Sider Tekst + 180 Sider Tabeller).

Dette stort anlagte Værk er Frugten af et meget omfattende, meget langvarigt og meget bekosteligt Arbejde. Først og fremmest har Forfatteren for 8 Omraader, hvert paa c. 8 □ Mil, ladet foretage en indgaaende Bearbejdelse af det af Statens Statistiske Bureau indsamlede Materiale angaaende Arealanvendelsen og Kvægholdet, navnlig saaledes at Forskellen mellem de smaa og de store Bedrifter kan komme frem. Det er ikke mindre end 4 Millioner Enkelt-Oplysninger, der her er bleven sammenarbejdet. De 8 Omraader fordeler sig ret jævnt over hele Landet, dog maaske nok saaledes, at de magre Egne er lidt for stærkt repræsenteret. Dernæst har Hr. Jensen ved mundtlige og skriftlige Forespørgsler til landbrugskyndige Mænd indsamlet et stort Antal værdifulde Oplysninger; han har f. Eks. for at faa Kreaturpriserne fastslaaet haft 30 Rigsdagsmænd samlet til en Konference. Endelig viser Litteratur-Henvisningerne, at han med stor Flid har benyttet Landbrugets Fagblade og Fagskrifter, Aarsberetninger fra talrige til Landbruget knyttede Institutioner, den officielle Statistik og meget andet — kun ikke udenlandske Værker.

Resultatet er da ogsaa blevet en indholdsrig og lærerig Bog. Efter nogle indledende Kapitler tages der

fat paa Ejendomsstørrelsens Indflydelse paa Jordens Anvendelse. Som man kunde vente, udviser de smaa Brug den intensiveste Drift; de har forholdsvis flest Roer, de mindste Brakarealer og det korteste Græsleje; endvidere, naar Huse under 4 Td. L. undtages, de største Kornarealer. Men jo større Ejendommen bliver, des mere kommer Græsmarkerne til at dominere, ligesom Eng, Skov og ubenyttet Areal kommer mere i Forgrunden. — I et senere Afsnit ser man, at de smaa Ejendomme ogsaa har forholdsvis mange Kreaturer, særlig Smaakreaturer; som Eksempel paa, hvor mange interessante Detailoplysninger, der gives i dette Afsnit, hidsættes følgende angaaende Hestene. Ejendomme med 8—16 Td. Land har det største Hestehold, men paa saa smaa Ejendomme finder man særlig mange Russere, særlig mange gamle Heste og særlig mange Vallakker; der finder nemlig sjældent Opdræt Sted, navnlig fødes der næsten ingen Føl, men der købes undertiden Føl fra større Gaarde. Unge Heste findes navnlig mellem 32 og 128 Td. Ld., og her findes der dobbelt saa mange Hopper som Vallakker, idet Tillægget spiller en stor Rolle. Over 128 Td. Ld. er Hestene ofte lidt ældre og Tillægget mindre. Forklaring paa disse interessante Forhold giver Forf. imidlertid ikke.

I Bogens 11te Afsnit gøres der Rede for en særlig lille Undersøgelse angaaende Forbindelsen mellem Hartkornet og Arealet. Huse med indtil 1 Td. Ld. har særlig meget Hartkorn, idet de oftest ligger inde i Landsbyerne paa gammel velgødet Kulturjord. Huse med 4—16 Td. Ld. derimod kun lidt Hartkorn, fordi mange af dem er Parceller, der er taget af Udmarkerne. Almindelige Bøndergaarde atter meget Hartkorn, bl. a. fordi de er steget ved at faa de nævnte Parceller skilt fra. Og endelig Herregaardene forholdsvis lidt Hartkorn, fordi de har megen, lavt skyldsats Skov, fordi de ofte ikke har haft Lov til at sælge Parceller, og fordi selve det, at de er store, ofte skyldes, at deres Jorder er lette. Det maa

dog tilføjes, at Forskellene overhovedet ikke er store. — Endelig kan fremhæves, at der i det 12te Afsnit gives en Del Oplysninger om Udgiften til Folkehold, Udsæd og Handelsingødning, om Mælkeydelsen, Trækkraftens Værdi m. m., saaledes at der saa vidt mulig overalt tages Hensyn til Ejendommenes Størrelse. Ved Beregningen af Udgiften til Besætningens Vedligeholdelse har der (S. 137) indsneget sig en for en Fag-Statistiker mærkelig Fejltagelse, idet Fornyelsesperioden er sat lig Besætningens Gennemsnitsalder. For en Besætning paa 10 Køer mellem 2 og 11 Aar, hvorfra der hvert Aar afgaar en 12aarig, som erstattes med en 2aarig, er Fornyelsesperioden aabenbart 10 Aar, men Besætningens Gennemsnitsalder kun $6\frac{1}{2}$ — $7\frac{1}{2}$ efter Aarstiden.

Enhver Landmand med teoretisk Sans og enhver Nationaløkonom maa være Hr. Jensen taknemmelig for denne Rigdom af Oplysninger. Man vidste i Forvejen, at de smaa Brug havde mange Fortrin, men den systematiske Undersøgelse har nu ogsaa bragt visse Mangler for Dagen, navnlig en vis Afhængighed af de store for Tillæggets Vedkommende. Husmændene holder ikke Søer, men maa købe Smaagrise; de lægger ikke Heste til, de mindste ikke en Gang Køer; nogle gaar saa vidt, at de først køber den ny Ko, efter at den har kælvet, og nogle køber om Foraaret Faar med de fødte Lam, muligvis fordi de har vanskeligere ved at overvintre Faarene end ved at føde dem om Sommeren. Men at Husmændene saaledes maa støtte sig til de større Landmænd betyder sikkert en Udgift eller en tabt Indtægt. De maa jo ogsaa hjemmefra for at faa bedækket, mange maa give Penge eller kostbare Høstdage for at faa Hestekraft, og har de selv Heste, er det ofte Udskudsheste.

Det var ønskeligt, om der paa Grundlag af disse talrige Enkelt-Oplysninger var udarbejdet en samlet Karakteristik af de store og smaa Landbrug; den vilde være bleven fyldigere end nogen tidligere. I Stedet har Forfatteren desværre forløftet sig paa en uløselig Opgave, nemlig at

konstruere Normalregnskaber for 3 Ejendomme paa henholdsvis 10, 100 og 1000 Td. Ld., saaledes at man derved skulde kunne udfinde Netto-Udbyttet. Skønt Skindet af 20,7 % selvdøde Kalve opføres solgt for Kr. 2,65 pr. Styk, og Udgiften til Dyrlæge opføres med 25 Øre aarlig pr. Svin, er det alligevel ikke lykkedes Forfatteren at faa alle Hensyn taget i Betragtning; dels er nogle ligefrem glemte (saaledes Indtægten ved Salg af de gamle Søer), dels har der paa mange Punkter overhovedet ikke kunnet fremskaffes brugbare Oplysninger. Resultaterne er da ogsaa i høj Grad stridende mod den almindelige Opfattelse og mod Forf.s egne Udtalelser. Gang paa Gang fremhæver han de smaa Bedrifters Overvægt, se f. Eks. S. 92: »men selv i de bedste Egne ligger den Størrelse, en Ejendom nødig maa overskride, langt dybere end almindelig antaget« eller S. 128: »utænkeligt, at Tusinder og atter Tusinder af mindre Jordbrugere Aar efter Aar og i alle Landets Egne skulde oparbejde det store Bruttoudbytte af Jorden, naar de ikke netop derigennem blev istand til at indvinde et større Nettooverskud« — Ord, der stemmer udmærket med Landbrugsministerens bekendte Udtalelser fra Sommeren 1902 og med Udtalelser, jeg har haft Lejlighed til at høre af Mænd, som ved at lede Pengeinstituter har særlig god Adgang til at føle Befolkningens økonomiske Pulsslag.

Men Resultatet af Normalregnskaberne er følgende: »de smaa Brug med en halv Snes Tønder Land ... ude af Stand til samtidigt at give fuld Rente og fuld Løn«, »lægger Beslag paa Ejersens Kræfter uden rigtig at give dem Lejlighed til at udfolde sig«, (S. 169) »Tilfredsstillelsen ved at være selvstændig Husmand i Almindelighed bliver betalt med Tabet af Renten af det Par Tusinde Kroner ...«, »Gaardejer, der raader over 100 Tdr. Ld. daarlig Jord ... ligestillet med Hovedstadens almindelige Arbejderbefolkning« (S. 171). Nettoudbyttet af saadan en Gaard er nemlig beregnet til 700 Kr., og af et Hus med 10 Td. Ld. (inklusive Fortjenesten ved Udearbejde)

til 434 og 456 Kr., eftersom det er god eller daarlig Jord, medens en almindelig Landarbejder tjener 534 Kr. aarlig. Derimod vil 100 Td. Ld. god Jord og 1000 Td. Ld. god eller daarlig Jord give et Overskud af henholdsvis 3021, 28364 og 5791 Kr., skønt den almindelige Mening netop anser de store Bedrifter for svagest situerede.*)

Lige saa mærkelige er Normalregnskabernes Enkelt-heder. At Jorden giver mere Overskud end Kvægavlen, kan maaske nok forstaas. Men at Husmanden med de 10 Td. Ld. god Jord skulde tjene Kr. 194,55 paa 1,14 Arbejdsheste og 0,05 Føl, men kun Kr. 80,24 paa 3,49 Køer og 1,22 Stk. Ungkvæg og kun 49 Øre paa 0,76 Faar og 0,77 Lam, saaledes at der intet er beregnet for Arbejdet og for Staldplads — det er absolut ikke til at fatte. Knap 25 Øre om Dagen for at huse og passe næsten 5 Stk. Hornkvæg, inklusive Malkning! Gaardmanden med de 100 Td. Ld. god Jord har knap 1 Kr. om Dagen for at huse og passe 20 Køer, 12 Stk. Ungkvæg og $\frac{1}{2}$ Tyr, thi Indtægten, inklusive Gødningens Værdi, er 5845 Kr. og Udgiften 5540 Kr. Og saa er det endda Smørret, der har reddet det danske Landbrug! Der maa være noget galt ved de Regnskaber. Den praktiske Mands umiddelbare Skøn er ikke i den Grad paa Vildspor, og Hr. Jensens Forklaring om, at Fordelen bestaar i, at man faar en bedre Pris for Avlen ved at opfodre den end ved at sælge den, forslaar ikke overfor et Landbrug, der anvender saa enorme Masser indkøbt Foder. Der skal da heller ikke rettes meget ved Tallene for at faa et andet Resultat; at Gaardmandens Brutto-Indtægt af Hornkvæget vokser med 5 $\frac{0}{0}$, er nok til at fordoble Netto-Indtægten.

Hvad nu først dette sidste angaar — det ringe Overskud af Kvægavlen — maa gøres opmærksom paa, at Værdien af det aarlige Foder til et Kreatur er udfundet ved at beregne, hvor meget alle Danmarks Kreaturer til-

*) Disse Tal er fremkomne ved fra Driftsudbyttet at drage 4 $\frac{0}{0}$ af Ejendommens Værdi.

sammen fortærer, dividere det udkomne med 2458716, og saa multiplicere Kvotienten (183 Kr.) med $1\frac{1}{3}$, hvis det er en stor Hest, $\frac{8}{9}$ hvis det er en lille Hest, 1 hvis det er stort Hornkvæg, $\frac{1}{10}$ hvis det er Faar osv. Til Dividendens Beregning benyttes en Række Hypoteser som f. Eks.: Den Mængde Rug og Hvede, som opfodres, svarer til den Mængde Byg, som sælges. Paa Øerne fortærer Menneskene selv alle Kartofflerne, og Jyderne fortærer lige saa meget pr. Individ. Hornkvæget er paa Græs 4 Maaneder af Aaret, store Heste $1\frac{1}{2}$, smaa Heste 4, Faar og Lam 6, og Forf. gaar saa ud fra, at 1 Dags Foder er lige meget værd Sommer og Vinter, uden Hensyn til f. Eks. Mælkeydelsens Afhængighed af Græsningen eller til den knappere Fodring i Goldtiden, — muligvis altsammen meget fornuftige Hypoteser, men dog af den Art, at Resultatet kan svinge mange Procent til begge Sider af Sandheden. Hr. Jensen siger selv, at denne Beregning er ret svag, men trøster sig med, at Lykkensædes og Stokkemarksgaards Regnskaber viser næsten den beregnede aarlige Udgift pr. Stk. stort Hornkvæg. Foderudgiften er imidlertid saa forskellig fra Gaard til Gaard, at kun Gennemsnit af mange Gaardes Regnskaber kan bruges. — Herefter er det muligt, at Normalregnskabernes tarvelige Resultat af Kvægavlens stammer fra en urigtig Beregning af Foderudgiften.

Hvad dernæst angaar det tarvelige Resultat af Husmandsbruget, maa bemærkes, at de eneste væsentlige Forskelle mellem store og smaa Bedrifter, som er taget med i Beregningen, er dem der vedrører Arealanvendelsen og Kreaturerne's Antal, dette sidste iøvrigt meget detaljeret efter Aldersklasser. Men Forf. gaar med velberaad Hu ud fra samme Udbytte pr. Td. Ld., naar den er anvendt til samme Avl, og fra samme Mælkeudbytte pr. Ko, samme Fedningstid for et Svin osv. Der er her 2 Hovedspørgsmaal, som burde være behandlet med langt større Energi; Hr. J. gaar ellers ikke af Vejen for Vanskelighederne. han foretager den ene lille specielle Undersøg-

else efter den anden. Men Spørgsmaalet om Forskel i Udbyttet pr. Td. Ld. maa nøjes med en 11 Linjers Note paa S. 131, Spørgsmaalet om Mælkeudbyttet besvares ganske kort paa S. 145 og Spørgsmaalene om forskellig Trivsel af de andre Kreaturer omtales slet ikke.

Noten paa S. 131 fortæller, at i 8 Sogne Landet over havde Ejendommene under og over 50 Td. Ld. i 1895 høstet henholdsvis 13,14 og 13,22 Td. Korn pr. Td. Ld. Kornareal, altsaa praktisk taget ingen Forskel. Da de smaa har mere Gødning og bedre kan faa pløjet, saaet og høstet i rette Tid, ser dette jo trist ud, og hvis det er rigtigt, kan det næppe forklares paa anden Maade, end at de smaa ved at tage flere langstraaede Afgrøder, ved at indskrænke Brakken o. s. v., netop tærer saa meget mere paa Jorden, som den rigeligere Gødning m. m. tillader. Det er dog muligt, at der alligevel bliver et Par Fordele tilbage for de smaa; den mere rettidige Indhøstning, som de ugentlige Avisberetninger aarlig udviser, giver en bedre Kvalitet af baade Halm og Kærne; og da de store ofte lader større Stubbe staa, har de smaa ogsaa mere Halmudbytte. Dernæst er Grænsen 50 Td. Ld. næppe heldig; det er de allermindste, der har den største Gødningskraft, og der burde derfor være flere Underafdelinger. Hovedfejlen bliver dog, at der gaas ud fra, at de andre Afgrøder forholder sig ganske som Korn; men det er sandsynligt, at de smaa Ejendommers Fortrin snarere kommer frem der. Roer skal være særlig taknemmelige for Gødning og for rettidig Behandling, navnlig Rensning. Det kortere Græsleje fører sikkert ogsaa til større Udbytte pr. Td. Ld. Græsmark, og Hr. J. siger selv (S. 57), at den rettidige Optøjrning kan føre til det dobbelte Antal Græsdage. Ogsaa Høets Kvalitet og dermed dets Næringsværdi bliver bedre, fordi de smaa bedre kan faa det bjerget i rette Tid. Endvidere faar de smaa ofte 2 Grønafgrøder af den samme Jord, idet de kan overkomme at faa pløjet og saaet, saasnart den første Afgrøde er af Marken. Og endelig er der her den Fejl,

at Beregningen bygger paa et enkelt Aars Høstudbytte; har dette Aar været gunstigt for de Afgrøder, som de smaa særlig lægger Vægt paa, og ugunstigt for dem, som de store foretrækker — eller omvendt, ja saa kan Aaret slet ikke bruges som Grundlag for Sammenligninger. (Et løseligt Eftersyn tyder iøvrigt nærmest paa, at 1897 var gunstigt for de smaa). Et enkelt Aars Priser er heller ikke nok.

At Husmandskøerne giver mere Mælk, er en saa udbredt og saa velmotiveret Mening, at jeg ikke vil lade mig nøje med nogle faa Tal fra Mejerier og Kontrolforeninger, særlig naar Grænsen sættes ved 10 Køer, altsaa højt oppe mellem de smaa Gaardmænd. Forf. siger selv, at Kontrolforeningerne ikke omfatter alle Køer og mest de stærkest fodrede Besætninger, derfor maaske netop de af de større Besætninger, som ligner de smaa mest. Om Mejeritallene siges, at de ikke medregner den i Hjemmet forblevne Mælk; men mon ikke Husmanden med 1—2 Køer forbruger forholdsvis mere Mælk til Familien end Gaard- eller Herremanden? Det vilde være mærkeligt, om Husmanden ikke fik mere Mælk pr. Ko; han tager jo sine kære Dyr ind om Natten, og han tager dem ind, naar det regner; han eller hans Kone maler dem omhyggeligere, hvorved der baade faas mere og federe Mælk, og hvorved Mælkeevnen udvikles, og han lægger Mærke til det mindste Ildebefindende og den mindste Formindskelse i Mælkeydelsen.

Og nu de andre Husdyr. Hvoraf ved Forf., at baade Husmandens og Gaardmandens Høns giver 2 Kr. pr. Høne? Afdøde Forpagter Ulrik, hvem dette Tal vistnok skyldes, gjorde saa vidt jeg husker, selv opmærksom paa Forskellen; og hvis Lønnen for Pasningen er fraregnet, vil det faa stor Betydning, at Husmandens Kone og Børn har rigelig Tid til overs, Tid der nu udnyttes og faar Værdi. — Det bør ogsaa undersøges, om den omhyggeligere og mere individualiserede Pleje ikke faar Svinene til at trives bedre og derfor blive før fede. Herpaa kunde

det tyde (se S. 101), at Grise under 4 Maaneder er forholdsvis talrigere hos Husmændene, skønt disse ikke har Pattegrise; thi jo færre Maaneder en 4 Maaneders Gris har tilbage, des færre Procent af Svinene er over denne Alder. Det vilde ogsaa være mærkeligt, om Herremændene fik lige saa meget ud af et Svin; gjorde de det, vilde de sikkert udvide Besætningerne. Eller skulde Husmændenes store Svinehold ikke stamme fra, at det betaler sig, men kun fra Virkelyst, fra Trang til at have en stor Besætning, en stor Omsætning og lignende? — En Særundersøgelse burde ogsaa rettes mod Dødeligheden; i Følge Oplysninger fra 84 Ejendomme er den c. 20 $\frac{0}{0}$ baade for Kalve, Lam og Grise; men det er sandsynligt, at de smaa Ejendomme har lavere, de store højere Tal, ikke blot fordi Pasningen er forskellig, men ogsaa fordi der lettere kommer smitsom Sygdom, hvor mange er samlede paa ét Sted.

Saa er der Bekostningen til Foderet. Man kan ikke uden videre gaa ud fra, at den er den samme for smaa og store Ejendomme. Der høres ofte Advarsler mod for stærk Fodring, og det er mit Indtryk, at det navnlig er Bønderne, der ikke kan modstaa Fristelsen. Men til Gengæld har Husmændene Adgang til en Del billigt Foder, nemlig Hø og Græsning fra Vejgrøfter, Skove, afsides liggende Moser, som Ejeren ikke selv kan naa at udnytte, o. lgn.; det koster nok en Del Arbejde, men saaledes som Normalregnskaberne opstiller Arbejdsudgiften, har dette ingen Indflydelse.

S. 130 udtaler Forf., at Mælk, Halm o. s. v. overalt maa opføres med samme Værdi; men det er næppe rigtigt. Før Andelsmejeriernes Tid maatte et Normalregnskab for en Bondegaard opføre Mælken til en langt lavere Pris end et for en Herregaard; nu er Udnyttelsen af Mælken ens, men Udnyttelsen af Halmen er det næppe; Bønderne med de store Besætninger kan udnytte mere som Foder, medens Herremændene bruger mere til Strøelse. — S. 131 hævdes, at de forskellige Klasser af Landmænd maa anses

for lige dygtige. Men naar man f. Eks. ved Forhandling om Udstykningslovgivning maa vide, om smaa eller store Landbrug betaler sig bedst og derfor bør begunstiges, saa bør det netop spille en stor Rolle, om Landet har en dygtig Bondestand og en af forskellige Forhold maaske lidt medtaget Proprietærstand, eller om Dygtighed og Oplysning omvendt overvejende findes hos de større Landmænd. Afstanden mellem de smaa og de store Landmænds Oplysning er jo nu langt mindre end før, men der er dog endnu Forskel, og dette har sikkert ogsaa økonomisk Værdi for de sidste.

Men alle disse Forhold og mange andre kan umuligt tages i Betragtning i et Normalregnskab som Hr. Jensens. Vil man have et enkelt talmæssigt Udtryk for Rentabiliteten, kan man ikke gaa anden Vej end den, man for nogle Aar siden gik for Arbejdernes Forbrugs Vedkommende. Man maa faa et stort Antal Landmænd til gennem flere Aar at føre Regnskab efter et uniformt Skema, saaledes som de præmieæskende Husmænd allerede gør; og hvis man ikke blot vil have de dygtigste med, maa man have en Assistent til at rejse rundt og tilse disse Regnskaber. Dette bliver meget kostbart, men da Opgavens Løsning har faaet stor praktisk Betydning efter Vedtagelsen af den almindelige Indkomstskat, synes det mig, at Statens Statistiske Bureau burde søge en særskilt Bevilling i dette Øjemed.

Forskellige andre Ting i Hr. Jensens Bog udfordrer Kritiken, saaledes Inddelingen 1—2—4—8—16 . . . Td. Ld.; den er meget søgt og meget tung at arbejde med. Det er rigtigt, at Afstandene skal være mindre i Begyndelsen; men naar det overdrives, kommer Læseren af Tabellerne let til at tillægge de smaa Brug for stor Betydning; det er meningsløst at give ligesaa mange Detailoplysninger om Huse under 16 Td. Ld. som om alle andre Størrelser tilsammen (saaledes Tabel VIII). Inddelingen bør overhovedet ikke være efter Kvotientrækker eller andre mekaniske Principer, men efter opportune

Hensyn. Det samme gælder Valget af Normalejendommenes Størrelse; 10, 100 og 1000 Td. Ld. svarer hverken til et typisk dansk Husmandsbrug, en typisk Bondegaard eller en typisk Herregaard. — Megen Tid og Energi spildes paa tabeltekniske Finesser; det har moret Forf. at tumle med Tallene, og saadan bør det være for en rigtig Statistiker; til Brug for den, der skal skrive Teksten, er det vel en stor Behagelighed at faa de samme Tal stillet op paa flere forskellige Maader; men det er ikke nødvendigt; og da saa godt som alle Læserne vil nøjes med en enkelt Tabel udaf hvert Sæt, kunde Trykningen i alt Fald være sparet. Til Gengæld kunde der være anvendt meget mere Tid og Energi paa at tyde Tabelernes Enkeltheder; Teksten er ofte kun et tørt Referat af Tabellerne.

Alligevel: Jeg er Hr. Jensen taknemmelig for hans Bog, og det er der mange, der bør være. Man kan ganske vist ikke trygt give sig Forfatteren i Vold; man maa tværtimod læse hans Bog med en stedse vaagen Kritik. Men den der har Forudsætninger for dette, kan lære meget ved at læse Bogen, og vil under Syslen med landbrugsstatistiske Spørgsmaal ofte kunne benytte den som en nyttig Haandbog.

Jens Warming.

OTTO WARSCHAUER. **Physiologie der Deutschen Banken.** Berlin 1903. Wilh. Baensch. (112 S.).

Det har i lange Tider været en Mangel ved den meste Litteratur om Bankvæsen, at Forfatterne har lagt Hovedvægten paa Behandlingen af Seddelbankerne, hvorved man i det uendelige har diskuteret Spørgsmaalene om Seddelfundering og Gang efter Gang har givet Fremstillinger af de store Seddelbankers Indretning og Virke-maade. I vore Dage, hvor de Bankinstituter, der ikke